

Muhammad Yunus
BANKAR SIROMAŠNIH

Naslov izvornika
Muhammad Yunus
VERS UN MONDE SANS PAUVRETÉ
by Éditions Jean-Claude Lattès

Nakladnici
Poslovni dnevnik
MASMEDIA

Urednik
Slaven Andrašić

Izvršna urednica
Ksenija Gredelj Vargović

Lektura
Brigita Baričević

Izrada kazala
Ivana Kirinić

Proizvodnja
Vjeran Andrašić

Dizajn omota
Adverta d.o.o., Andrija Previšić

Računalna priprema teksta
Igor Slogar

Tisak
Grafički zavod Hrvatske

Muhammad Yunus
u suradnji s Alanom Jolisom

BANKAR SIROMAŠNIH

Autobiografija “bankara siromašnih”

Prijevod
Vesna Pavković

Poslovni dnevnik
MASMEDIA

ISBN 978-953-157-507-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 644080

Svima koji su omogućili pustolovinu zvanu Grameen

SADRŽAJ

Predgovor francuskog izdavača	II
Predgovor autora	13

PRVI DIO - Počeci

I. Selo Jobra: S udžbenika na stvarnost.....	17
II. Svjetska banka Washington D. C., 1996.....	26
III. Ulica Boxirhat 23, Chittagong.....	38
IV. Dječje strasti.....	45
V. Poslijediplomski studij u Sjedinjenim Državama (1965-1972.).....	49
VI. Brak i Oslobodilački rat (1967.-1971.).....	56
VII. Sveučilište u Chittagongu (1972.-1976.).....	59
VIII. Poljoprivreda: Eksperiment s Farmom triju trećina (1974.-1976.).....	65
IX. U okovima zaloga.....	72

DRUGI DIO - Eksperimentalna faza (1976.-1979.)

X. Zašto radije posuđujemo ženama nego muškarcima?	85
XI. Neprobojni purdah.....	89
XII. Žene zaposlene u Grameenu.....	95
XIII. Struktura našeg sustava usluga: Kako se postaje članom?.....	99
XIV. Način otplate kredita: Svijet naopačke.....	103
XV. Grameen naspram klasičnih banaka.....	108
XVI. Grameen, eksperimentalna podružnica Poljoprivredne banke (1977.-1979.)	114
XVII. Ramazanski bajram 1977.....	120

TREĆI DIO - Osnivanje Grameena

XVIII. Počeci u znaku opreza (1978.-1983.)	127
XIX. U borbi protiv arhaizama.....	137
XX. Ostali neprijatelji: Prirodne nepogode, poplave, glad, plimni val i druga zla	144
XXI. Obuka Grameenova osoblja	148
XXII. Rođenje Grameena kao nezavisne banke	154

ČETVRTI DIO - Može li se Grameenov model prenijeti u druge zemlje?

XXIII. Prijenos Grameenova modela	165
XXIV. Sjedinjene Države, od Arkanzasa do Južne Dakote.....	176
XXV. U getima Chicaga	184
XXVI. Partnerstvo Grameena i Resultsa	189

PETI DIO - Neka moja razmišljanja o ekonomiji

XXVII. Povratak korijenima: Samostalni rad.....	193
XXVIII. Liberalizam i socijalni ciljevi.....	196
XXIX. Obrazovanje i obuka za siromašne?.....	201
XXX. Demografski problem	204
XXXI. Svijet bez siromaštva? Kada? Kako?.....	206
XXXII. Siromaštvo, problem koji ekonomisti ignoriraju.....	210

ŠESTI DIO - Nova iskustva, novi horizonti

XXXIII. Projekt okrunjen uspjehom: Stambeni krediti.....	215
XXXIV. Zdravstvo i mirovina.....	218
XXXV. Zaklada Grameen za ribogojstvo	222
XXXVI. Tehnologija za siromašne: GrameenPhone	228
XXXVII. Grameen Trust: Narodna zaklada.....	231

POGOVOR

Samit o mikrokreditu:

Osigurati pomoć za 100 milijuna najsiromašnijih obitelji do 2005.....	241

KAZALO

Kazalo pojmova, imena i institucija.....	249

PREDGOVOR FRANCUSKOG IZDAVAČA

Muhammad Yunus živi u jednoj od najsiromašnijih zemalja na svijetu. Iako je od svoje nezavisnosti primio 30 milijardi dolara strane pomoći, Bangladeš još nije izašao iz bijede.

Prirodne nepogode – cikloni, poplave i glad – svako malo opustoše zemlju. Glad koja je 1974. pogodila zemlju odnijela je na stotine tisuća žrtava; poplave 1988. usmratile su oko 100.000 ljudi; još 150.000 stradalo je u ciklonu 1992.

Međutim, te katastrofe su sitnica u usporedbi s pothranjenosti i stvarnim siromaštvom velikog dijela bangladeškog življa.

Najmanje 40 posto Bangladešana ne može zadovoljiti svoje osnovne potrebe za hranom. Zbog pothranjenosti je smanjena i radna sposobnost ljudi.

Nepismeno je oko 90 posto stanovništva.

Bangladeš, koji je Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) nekada svrstavala u zemlju druge kategorije rizika, nazadovao je u treću kategoriju, u koju ulaze zemlje s najvećim rizikom od malarije i drugih tropskih bolesti. Turisti koji dolaze u ovu zemlju su malobrojni, a oni koji dođu ne ostaju dugo.

Gustoća stanovništva iznosi 830 ljudi po četvornom kilometru. Kada bismo je usporedili s onom u Europi, morali bismo zamisliti sve stanovnike Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i Irske na području jedne male Bavorske.

Mnogo muškaraca i žena, čak i previše njih, živi na ulicama gradova, bosonogi lutaju u potrazi za pitkom vodom i krovom nad glavom.

Teško možemo zamisliti da bi Bangladeš mogao pomoći ostalom dijelu svijeta, a još manje bogatim industrijski razvijenim zemljama na Zapadu. A upravo to

se dogodilo u slučaju banke Grameen – nezamisliv prijenos tehnologije iz Trećeg svijeta u razvijene zemlje. Ono što se prenosi nije ništa drugo nego način kako zauvijek uništiti siromaštvo u svijetu.

*

Ono što slijedi nije samo priča o otkriću do kojeg je prije dvadeset godina došao profesor Yunus, o otkriću da bi se mikrokreditima za najsiromašnije od siromašnih ljudi moglo postići ono što se nije moglo s milijardama dolara strane pomoći.

Ovo je priča o banci koja je razvila instrumente za samopomoć koji su milijunima Bangladešana, odnosno 10 posto stanovništva, omogućili da se otrgnu od bijede.

To je i priča o jednoj revoluciji, o revoluciji mikrokredita, koja je pomogla siromašnim ljudima iz pedeset osam zemalja, među kojima su Kina, Južna Afrika, Francuska, Norveška, Kanada i Sjedinjene Države, da postanu odgovorna bića koja mogu upravljati vlastitom sudbinom.

To je i veliki plan koji bi još za naših života pomogao da se svijet oslobodi od siromaštva i izgradi budućnost u kojoj bi socijalna pravda našla svoj smisao.

To je i poruka nade, program kojemu je cilj da siromaštvo zauvijek pospremi u muzeje, koje će naša djeca jednoga dana obilaziti i pitati nas kako smo mogli tako dugo trpjeti takvu užasnu situaciju.

Evo zašto smo tako ponosni što danas možemo objaviti ovu knjigu, koja će pridonijeti širenju inovativnih ideja profesora Yunusa.

PREDGOVOR AUTORA

Moje iskustvo s Grameenom dalo mi je nepokolebljivu vjeru u kreativnost ljudskih bića. Zaključio sam da ljudi nisu rođeni da bi trpjeli glad ili bijedu. To što je i danas trpe, baš kao i u prošlosti, to je zato što okrećemo leđa tom problemu.

Duboko sam uvjeren da možemo osloboditi svijet od siromaštva kad bismo imali čvrstu volju za to. Ovaj zaključak nije rezultat pobožnih nadanja, nego konkretnog iskustva koje sam stekao u praksi s mikrokreditima.

Kredit sam po sebi ne može iskorijeniti siromaštvo. On je samo jedno od rješenja koje pomaže da se izbjegne bijeda. Postoje i druga rješenja koja mogu olakšati izlaz iz siromaštva. Ali za to ljude treba gledati na drukčiji način i osmisliti jedan novi okvir za društvo.

U Grameenu sam naučio dvije stvari: kao prvo, da su spoznaje koje imamo o pojedincima i o njihovim uzajamnim odnosima nepotpune; kao drugo, da je svaki pojedinac sam po sebi važan. Svaka osoba posjeduje golem potencijal i može utjecati na život drugih unutar zajednica i nacija tijekom svoga života, ali i izvan njih.

U dubini svakoga od nas postoji mnogo više mogućnosti nego što smo ih dosad istražili. Ako ne stvorimo okruženje pogodno za razvoj našeg potencijala, nikada nećemo saznati što se krije u nama.

Sami moramo odlučiti u kojem smjeru želimo ići. Mi smo sami piloti i kormilari našeg planeta. Ako tu ulogu shvatimo ozbiljno, sigurno ćemo stići na cilj koji smo sami zacrtali.

Ovu priču ispričao sam jer sam vas želio potaknuti da razmislite što ona može značiti za vas. Ako mislite da je Grameenovo iskustvo vjerodostojno i uvjerljivo, rado bih vas pozvao da se pridružite onima koji vjeruju u mogućnost stvaranja svijeta bez siromaštva i koji su odlučili nešto učiniti da tome pridonesu. Bez obzira imate li revolucionarne, reformatorske ili konzervativne poglede na svijet, jeste li mladi ili stari, mislim da zajedničkim snagama možemo riješiti taj problem.

Razmislite o tome.

Muhammad Yunus
Grameen banka

www.shop.poslovni.hr »

NAJVEĆA POSLOVNA I STRUČNA ONLINE KNJIŽARA

Najjednostavnija i najsigurnija kupovina u 3 koraka

odabir

adresa

potvrda

Najveći izbor stručne literature

NAJVEĆA POSLOVNA I STRUČNA ONLINE KNJIŽARA

www.shop.poslovni.hr »

PRVI DIO

Počeci

I. SELO JOBRA: S UDŽBENIKA NA STVARNOST

Godina 1974. zauvijek mi se urezala u pamćenje. Te je godine Bangladeš pogodila strahovita glad.

Svakoga su dana u tisku izlazile zastrašujuće reportaže s podacima o broju mrtvih i razmjerima gladi u udaljenim selima i svim većim gradovima na sjeveru zemlje. Sveučilište na kojemu sam tada radio kao predstojnik Odsjeka za ekonomiju nalazilo se na krajnjem jugoistoku i u prvo vrijeme nismo se previše obazirali na te vijesti. Ali onda su se na kolodvorima glavnoga grada Dhake pojavili jezivo mršavi muškarci i žene, a ubrzo zatim i mrtva tijela. Pojedinačni slučajevi pretvorili su se u nepregledni val gladnih ljudi koji se svakodnevno slijevao u Dhaku.

Sad ih je već bilo posvuda. Nije se moglo razlikovati žive od mrtvih. Svi su nalikovali jedni na druge: muškarci, žene i djeca. Nije im se mogla odrediti starost. Starci su izgledali kao djeca, a djeca kao starci.

Vlada je otvorila kuhinje za siromašne, ali one nisu mogle nahraniti sve te gladne ljude.

Novinari su pokušavali mobilizirati javnost, a istraživački instituti skupljali su statističke podatke o socijalnom podrijetlu izgladnjelih i procjenjivali njihove izgleda da prežive.

Vjerske organizacije organizirale su prikupljanje mrtvih tijela s ulica kako bi ih dostojno pokopale, ali leševi su se gomilali takvom brzinom da su ubrzo morale od toga odustati.

Bilo je nemoguće ne vidjeti te izgladnjele duše i ponašati se kao da ne postoje. Mrtva tijela beživotno su ležala posvuda.

Nisu izvikivala nikakve parole niti su išta tražila od nas. Jednostavno su ležala pred našim kućnim pragovima, ne pokazujući ni najmanju mržnju prema nama, nama dobro uhranjenim i zaštićenim ljudima iz grada.

Čovjek umire na različite načine, ali smrt od gladi čini se nekako najneprihvatljivijom. Ona sporo ubija. Iz sekunde u sekundu razmak između života i smrti neumoljivo se smanjuje.

U jednom trenutku život i smrt su tako blizu da ih gotovo ne možemo razlikovati, i više ne znamo jesu li majka i dijete ispruženi na golej zemlji još uvijek s nama ili su već otišli na drugi svijet. Smrt se približava tako mekim korakom da čovjek i ne osjeti kada dođe.

I sve to samo zbog bijedne šačice hrane. U svijetu obilja u kojem ljudi jedu do sita, ovdje su jedan čovjek i jedna žena umrli od gladi. Njihovo djetešce još uvijek plače, a zatim iscrpljeno zaspje bez mlijeka koje mu je toliko potrebno. Sutra možda više neće imati snage ni da zaplače.

Sjećam se s kakvim sam poletom govorio svojim studentima o ekonomskim teorijama i uvjeravao ih da one imaju odgovor na sve probleme. Bio sam vrlo osjetljiv na njihovu ljepotu i eleganciju. A onda sam jednoga dana postao svjestan bespredmetnosti svojih predavanja. Koja korist od njih ako ljudi umiru od gladi na ulicama i pred našim vratima?

Učionica mi se učinila poput kinodvorane u kojoj se čovjek može opustiti jer zna da će glavni junak pobijediti. Za svaki ekonomski problem, mislio sam, postoji elegantno rješenje. Ali kad bih izašao iz učionice, osjetio bih surovu stvarnost našeg svijeta. U njemu su glavni junaci odmah oboreni i divljački pregaženi. Svakodnevnog život činio mi se sve okrutnijim, a siromašni ljudi sve siromašniji. Za njih je smrt od gladi bila možda jedini izlaz.

Postoji li uopće jedna ekonomska teorija koja vodi računa o njihovom stvarnom životu? Kako da ja i dalje prenosim studentima te lažne teorije?

Uhvatila me je snažna želja da napustim takav način rada, da odbacim udžbenike i pobjegnem iz učmalog sveučilišnog ozračja. Želio sam upoznati stvarnost koja okružuje život siromašnog čovjeka, otkriti istinsku ekonomiju, onu iz stvarnog života – i za to sam izabrao maleno selo Jobru.

Selo Jobra nalazilo se u neposrednoj blizini našeg sveučilišta: odnosno, sveučilište je bilo sagrađeno u blizini sela, po želji tadašnjeg predsjednika Pakistana, maršala Ayuba Khana. On je došao na vlast 1958. vojnim državnim udarom i kao diktator je vladao do 1969. Osjećao je duboku averziju prema studentima, koje je smatrao izazivačima nereda. Da bi ih držao podalje od mogućih političkih previranja, donio je zakon po kojemu su se sveučilišta, osnivana za njegova režima, imala smjestiti daleko od gradskih središta.

To je bio slučaj i sa Sveučilištem u Chittagongu.

*

Odlučio sam dakle da ću ponovno postati studentom. Jobra će biti moj fakultet, a stanovnici Jobre moji profesori.

Želio sam naučiti što je moguće više o selu. Smatrat ću se sretnim ako uspijem shvatiti stvarni život barem jedne siromašne osobe. Time bih već postigao napredak u odnosu na učenje iz knjiga. Klasična sveučilišta potpuno su odrezala studente od vanjskog svijeta pod izgovorom da im daju globalno viđenje stvari. Rezultat je bio da smo počeli zamišljati stvari umjesto da ih promatramo.

Odlučio sam stoga sagledati situaciju iz 'perspektive kišne gliste'. Jasnije ću vidjeti budem li stvari gledao izbliza. Kad nađem na prepreku na putu, ja ću je poput gliste jednostavno zaobići i opet stići do cilja.

Hvatao me osjećaj nemoći pred sve većom bujicom izgladnjelih ljudi koji su navirali u Dhaku. U nekim četvrtima ljudi su pokušavali naći hrane za njih. Ali koliko su ih tako mogli nahraniti dnevno? Glad se nezaustavljivo širila, u svojoj strahoti.

Pokušao sam suzbiti taj osjećaj nemoći tražeći novu ulogu za sebe u nastaloj situaciji. Jasno, nisam mogao pomoći mnogim ljudima, ali sam mogao biti od koristi barem jednom od njih. To bi mi činilo veliko zadovoljstvo. Ideja da mogu istinski pomoći, makar i malom broju ljudi, umjesto da se zadovoljim pustim brbljanjem, ulila mi je novu nadu. Osjećao sam da ponovno živim. Kad sam počeo odlaziti u kuće siromašnih ljudi u Jobri, znao sam vrlo dobro koji je smisao mog traganja. Znao sam bolje nego ikada kojim putem idem.

*

Počeo sam dakle obilaziti siromašne ljude u Jobri. Sa mnom je obično išao moj kolega, profesor Latifee. On je poznao većinu tih ljudi i znao je bolje od ikoga kako s njima treba razgovarati.

Jobra je bila selo podijeljeno na muslimanski, hinduistički i budistički sektor. Kad smo odlazili u budistički dio sela, s nama je često išao naš student Dipal Chandra Barua. On je potjecao iz jedne siromašne budističke obitelji iz Jobre i uvijek je bio spreman pomoći.

Jednoga dana dok smo Latifee i ja prolazili selom, zaustavismo se ispred jedne ruševne kuće. Na vratima je sjedila žena i plela malu stolicu od bambusa. Nije trebalo previše mašte da se shvati u kakvim teškim uvjetima živi ta obitelj.

- Želio bih razgovarati s njom, rekoh svom kolegi.

Latifee se zaputi prema kući probijajući se između pilića i sadnica povrća, dok sam ga ja slijedio.

- Ima li koga?, upita on ljubaznim glasom.

Žena je sjedila pred vratima kuće sazidane od zbijene zemlje natkrivene trošnom i propusnom slamom, potpuno zaokupljena svojim poslom. Na koljenima je držala još nedovršenu stolicu i pogrbljenih leđa prepletala vlati trske.

Začuvši Latifejev glas smjesta odbaci posao i skočivši s praga nestane u unutrašnjosti kuće.

- Ne bojte se, povika za njom Latifee. Nismo nikakvi stranci. Radimo ovdje na sveučilištu. Mi smo vaši susjedi. Htjela bismo vam samo postaviti nekoliko pitanja.

Umirena srdačnim Latifejevim glasom, žena tiho odvratila:

- Nema nikoga u kući.

Htjela je reći da u kući nema muškarca. U Bangladešu žene ne smiju razgovarati s drugim muškarcima osim sa svojim rođacima.

Po dvorištu su skakutala gola djeca. Odnekud izviriše susjedi, u čudu se pitajući što ovdje tražimo.

U muslimanskom dijelu Jobre često smo morali razgovarati sa ženama kroz ogradu od bambusa. Običaj nošenja *purdaha*¹, koji nalaže udanim ženama da žive u izolaciji od vanjskog svijeta, ovdje se strogo poštivao. Zato sam katkad vodio sa sobom posrednika, obično jednu studenticu ili učenicu lokalne škole, kako bih mogao razgovarati s tim ženama.

Budući da sam rodom iz Chittagonga i da govorim lokalnim jezikom, bilo mi je lakše steći njihovo povjerenje nego nekom strancu. Međutim, nije išlo baš lako.

Volim djecu, pa sam smatrao najprirodnijim načinom da se približim ženi tako što ću pohvaliti ljepotu njezinog djeteta. Moja majka imala je četrnaestero djece, od kojih je devetero preživjelo. Kako sam bio treći po starosti, proveo sam dobar dio djetinjstva hraneći bočicom svoju mlađu braću i najmlađu sestru i presvlačeći ih. Čim sam u kući imao malo slobodnog vremena, uzimao sam u naručje najmlađe djeteta i mazio ga. To iskustvo bilo mi je od velike pomoći na terenu.

Pružih ruke prema jednom djetetu, ali ono odmah zaplače i pobjegne u kuću.

- Koliko imate djece?, upita Latifee ženu.

- Troje.

- Ovo vam je vrlo lijepo, reko ja.

Malo umirena, žena izađe na prag kuće.

Moglo joj je biti oko dvadeset godina. Onako mršava, tamne puti i crnih

¹Doslovno 'zastor' ili 'veo' (op. prev.)

očiju, nalikovala je u svom crvenom sariju na milijune žena koje naporno rade od jutra do mraka, živeći u posvemašnjoj bijedi.

- Kako vam je ime?
- Sufija Begum.
- Koliko vam je godina?
- Dvadeset jedna.

Nisam koristio ni olovku ni papir, jer ju je to moglo natjerati da pobjegne od nas.

- Je li to vaš bambus?, upitah je.
- Jest.
- Kako ga nabavljate?
- Kupujem ga.
- Koliko ga plaćate?
- Pet *taka*. (U ono vrijeme bilo je to oko 22 američka centa.)
- Imate li vi tih pet taka?
- Ne, posuđujem ih od *paikarâ*.
- Od posrednikâ? Kakav imate dogovor s njima?
- Na kraju dana moram njima prodati ove stolice da vratim dug. Ako što

preostane, moje je.

- I koliko košta jedna stolica?
- Pet taka i 50 *paisa*.
- Vi dakle zaradite 50 *paisa*?

Kimnula je potvrdno glavom. To znači da je zaradila dva američka centa (ili 10 europskih), ni više ni manje.

- Zar ne možete posuditi novac od lihvara i kupiti potreban materijal?
- Mogla bih, ali oni traže veliku kamatu. A ljudi koji se upuste u posao s njima samo se još više zadužuju.

- Koliko uzima lihvar?

- Ovisi. Ponekad i 10 posto na tjedan. Jedan moj susjed plaća čak 10 posto na dan.

- I to je sve što zaradite od tih lijepih stolica, 50 *paisa*?
- Jest.

U Bangladešu su lihvarske kamate uobičajena stvar. One su se toliko ukorijenile u društvene običaje da ni onaj tko posuđuje novac ne shvaća koliko je to opterećenje. Tako se u seoskim krajevima jedan *maund* riže (mjera koja iznosi oko 37 kg neljuštene riže), posuđene na početku sezone sjetve, mora vratiti s dvije i pol mjere (dva i pol maunda) riže u vrijeme žetve.

Kad zemlja služi kao garancija za pozajmicu, ona se daje na raspolaganje vjetrovniku koji uživa pravo vlasništva nad njom dokle god mu dug nije u potpuno-

sti vraćen. U mnogim slučajevima sastavlja se i službeni dokument koji potvrđuje pravo vjerovnika. Da stvar bude još gora za posuditelja novca, vjerovnik ne pristaje na otplatu u obrocima. Nakon isteka određenog vremena vjerovnik ima pravo 'otkupiti' zemlju po unaprijed utvrđenoj 'cijeni'.

U Bangladešu se novac posuđuje i za potrebe investiranja ili financiranje nekih velikih prigoda (primjerice, za udaju kćeri, potkupljivanje državnih službenika, plaćanje troškova odvjetnika itd.), ali u većini slučajeva pozajmica služi za podmirivanje životnih troškova (za nabavku hrane i lijekova, za prevladavanje kriznih situacija). U svakom slučaju, osoba koja je posudila novac teško će se riješiti prezaduženosti. Najčešće mora uzeti novi zajam da vrati stari dug, a iz svega će naći izlaz, da tako kažemo, samo smrću.

Svako društvo ima svoje lihvare. Dok god siromašni budu ovisili o takvim pozajmljivačima novca, ni jedan ekonomski program neće moći spriječiti proces društvenog otuđenja.

Sufija Begum vratila se svome poslu, jer nije imala vremena za čavrljanje. Gledao sam njezine male ruke kako vješto pletu vlati bambusa. Tako je ona zarađivala za život, zgurena cijeli bogovetni dan na tvrdoj blatnoj zemlji. Prsti su joj bili kvrgavi od žuljeva, a nokti crni od blata.

Kako bi njezina djeca mogla prekinuti taj začarani krug siromaštva i osigurati sebi bolji život? Kakva je budućnost očekivala te mališane ako ne trajna bijeda? Kako da idu u školu kad im majka jedva može zaraditi za hranu, a kamoli osigurati čvrst krov nad glavom i pristojnu odjeću?

- I za cijeli dan rada vi možete zaraditi samo 50 paisa?

- Da, kad mi dobro ide.

Stajao sam kao okamenjen: ona je dakle zarađivala dva centa na dan. Ja sam se na predavanjima razbacivao milijunima dolara, a ovdje pred mojim očima netko se svakog dana suočavao sa smrću zbog svega nekoliko centi. Tu nešto nije bilo u redu. Zašto predavanja na fakultetu nisu odražavala tu životnu stvarnost? Bio sam bijesan na sebe, bijesan na cijeli taj okrutni i nemilosrdni svijet. I nigdje na horizontu nije bilo ni najmanjeg tračka nade, ni sjene od rješenja.

Sufija Begum bila je nepismena žena, ali je sigurno posjedovala neke korisne vještine. Sama činjenica da je živa, da sjedi tu preda mnom, da diše i da se nije bori, dan za danom, protiv svih nedaća u životu, nedvojbeno je bila dokaz da ona posjeduje jednu vrlo korisnu osobinu – nagon za opstankom.

Siromaštvo je staro kao i svijet. Sufija nije imala nikakvih izgleda da popravi svoj ekonomski položaj. Ali zašto? Nisam znao odgovor na to pitanje. Od ranog djetinjstva naviknuli smo gledati siromahe oko nas, i nikada se ne pitamo zašto su oni siromašni. U ovakvom ekonomskom sustavu Sufijini prihodi bili

su toliko mali da ona nikada neće uspjeti staviti na stranu ni najmanji novčić koji bi mogla uložiti u nešto što bi potaknulo njezin ekonomski razvoj.

Nikada mi nije palo na pamet da bi netko mogao živjeti u bijedi zato što mu nedostaje 22 centa. To mi se činilo nemogućim, gotovo smiješnim. Jesam li trebao izvaditi iz džepa tu bijednu svotu i dati je Sufiji? To bi bilo tako jednostavno, tako lako.

Zašto moje sveučilište, moj Odsjek za ekonomiju, pa i svi odsjeci za ekonomiju na svijetu, i sve one tisuće inteligentnih profesora ekonomije iz čitavog svijeta nisu ni pokušali razumjeti te ljude i pomoći onima kojima je najpotrebnije?

Othrvao sam se želji da Sufiji dam novac koji bi za nju značio spas. Ona nije tražila milostinju. To uostalom ne bi bilo trajno rješenje.

*

Latifee i ja odvezli smo se natrag u moju kuću s vrtom na brijegu. Posljednje zrake sunca toga poslijepodneva namamile su nas u šetnju.

Šetnje po obroncima vrta čine mi najveće dobro. Razmišljao sam o tome kako je velik jaz između svečanih riječi zapisanih u raznim poveljama i stvarnog stanja na terenu. U Općoj deklaraciji o pravima čovjeka stoji da *“svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući hranu, odjeću, stan i liječničku njegu te potrebne socijalne usluge, kao i pravo na osiguranje za slučaj nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili drugog pomanjkanja sredstava za život u prilikama koje su izvan njegove moći”*.

Deklaracija zahtijeva od država članica također i da osiguraju *“opće i djelotvorno priznavanje i primjenu”* tih prava.

Činilo mi se da je siromaštvo dovelo do stvarnog nijekanja svih prava čovjeka, a ne samo jednog malog broja tih prava. Siromašni nemaju nikakva prava, bez obzira na sve deklaracije koje njihove vlade potpisuju ili na članke koje upisuju u svoje ustave.

*

Pokušao sam sagledati problem iz Sufijina kuta gledanja. Kako ‘zaobići’ trošak bambusa? Trebam li pronaći novi pristup stvarima? Popeti se na vrh zida? Tražiti pukotinu u koju ću se zavući?

Nisam vidio nikakva rješenja. Njezin život bio je pakao zato što je bambus koštao pet taka. To je bilo tako jednostavno. Ona nije imala taj novac i bila je osuđena na začarani krug: morala je posuditi novac od posrednika i njemu prodavati proizvod svoga rada. Nije mogla izaći iz tog odnosa ovisnosti. Viđene iz

tog kuta, stvari su se činile relativno jednostavne. Sve što sam trebao učiniti bilo je da joj posudim pet taka.

Dosad je ona radila gotovo besplatno. Ovdje se sasvim očito radilo o jednoj vrsti ropstva. Posrednik je Sufiji ostavljao taman toliko novaca koliko joj je bilo dovoljno da kupi materijal i da zadovolji svoje osnovne potrebe, odnosno da može preživjeti, i na taj način ju je silio da uvijek iznova posuđuje novac od njega.

Iz tog stanja poluropstva Sufija se neće izvući dokle god ne bude imala tih pet taka za samostalni rad. Njezin spas bio je u kreditu. S kreditom bi mogla slobodno prodavati svoje proizvode na tržištu i ostvariti bolju razliku između troška za kupljeni materijal i prodajne cijene svoga proizvoda.

*

Sutradan pozvah Maimunu, jednu studenticu koja mi je prikupljala razne informacije, i zamolih je da mi napravi popis ljudi u Jobri koji su poput Sufije posuđivali novac od posrednika, a koji su im zauzvrat oduzimali plodove njihova rada.

Tjedana dana poslije dobio sam konačan popis. Na njemu su bile 42 dvije osobe koje su posudile ukupno 856 taka, odnosno nešto manje od 27 dolara zajedno.

- Moj Bože, 42 obitelji živi u takvoj bijedi samo zato što im nedostaje tričavih 27 dolara!, uzviknuh.

Maimuna je stajala preda mnom bez riječi. Oboje smo bili zaprepašteni, gotovo obeshrabreni takvom abnormalnom situacijom.

*

Trebalo je dakle pronaći načina da se pomogne tim zdravim i radno sposobnim ljudima. U glavi sam neprestano premetao taj problem poput psa koji premeće svoju kost. Kad bih posudio 27 dolara tim ljudima, oni bi mogli prodavati svoje proizvode komu žele i pristojno zarađivati, pa se ne bi morali obraćati lihvarima.

Odluka je pala: posudit ću im novac, a oni će mi ga vratiti kad budu mogli.

Sufiji je trebao kredit jer nije imala ništa što bi joj omogućilo da se zaštiti od životnih nedaća, da ispunjava svoje roditeljske obveze, da obavlja pletersku djelatnost, pa čak i da preživi krizne situacije.

Nažalost, nije postojala financijska ustanova koja bi zadovoljila potrebe siromašnih za kreditom. Tržištem kredita vladali su, u nedostatku službenih institucija, lokalni pozajmljivači novca, koji su svoje 'klijente' odvlačili sve dublje na put siromaštva. Bio je to jednosmjerni i jako napućen put.

Ti ljudi nisu bili siromašni zato što su bili glupi ili lijeni. Oni su radili po cijeli dan i obavljali vrlo složene fizičke poslove. Bili su siromašni zato što financijske strukture naše zemlje nisu osjećale potrebu da im pomognu da poboljšaju svoju sudbinu. To je bio problem struktura, a ne problem ljudi.

Pružih Maimuni 27 dolara i rekoh joj:

- Evo ti novac. Oduzmi ga tim ljudima. Tim novcem moći će vratiti dug svojim posrednicima i prodati svoje proizvode onima koji im ponude najviše.

- Kada vam moraju vratiti novac?

- Kada budu mogli. Kada prodaju svoje proizvode po najpovoljnijoj cijeni. Ne duguju mi nikakvu kamatu, jer ja nisam lihvar.

Maimuna ode, bez sumnje zatečena ovakvim novim obratom događaja.

*

Obično zaspem nekoliko sekundi nakon što mi glava padne na jastuk, ali te noći san mi nikako nije dolazio na oči, toliko sam se sramio što živim u društvu koje nije u stanju dati grupi od četrdeset dvoje ljudi 27 dolara i pomoći im da sami prežive.

Idućeg tjedna shvatio sam da to nije dovoljno. Bilo je to moje vlastito rješenje situacije, potaknuto čisto afektivnom logikom. Zadovoljio sam se time da skupim ljudi posudim 27 dolara, a trebao sam naći institucionalno rješenje. Kada bi drugim ljudima zatrebao kapital, sigurno im ne bi palo na pamet da ga dođu tražiti od predstojnika Odsjeka za ekonomiju. Jedan siromah iz sela sigurno se neće uspeti ovamo na brijeg i tražiti predstojnika. Uostalom, zaštitari našeg koledža vjerojatno ga ne bi pustili da uđe; mislili bi da je kradljivac.

Trebalo je dakle nešto učiniti. Ali što?

Odlučio sam stupiti u kontakt s direktorom lokalne banke i zamoliti ga da odobrava kredite siromašnima. Trebalo je samo dobiti pristanak neke institucije da posuđuje novac ljudima koji nisu ništa posjedovali. To je barem bilo jednostavno... na prvi pogled.

*

Tako je sve i započelo. Nisam imao nikakvu namjeru postati zajmodavcem, samo sam želio riješiti jedan gorući problem. Još i danas smatram da moj posao i posao mojih kolega u Grameen banci ima samo jedan cilj: iskorijeniti siromaštvo, to zlo koje čovjeka ponižava do dubine njegova bića.

www.shop.poslovni.hr »

NAJVEĆA POSLOVNA I STRUČNA ONLINE KNJIŽARA

Najjednostavnija i najsigurnija kupovina u 3 koraka

odabir

adresa

potvrda

Najveći izbor stručne literature

NAJVEĆA POSLOVNA I STRUČNA ONLINE KNJIŽARA

www.shop.poslovni.hr »